

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LŐRÁ

XXV. ÉVFOLYAM VIII.

2016/8. SZÁM

**ÍRÓK A
FORRADALOMBAN**

**1956
ERDÉLYBEN**

**A NAGY IMRE-PER,
1958**

**DOKUMENTUMOK
ÉS EMLÉKIRATOK
AZ 1956-OS FORRADALOM
ÉS SZABADSÁGHARC
60. ÉVFORDULÓJÁRA**

**CIVIL,
JELENTÉS
2006 ŐSZÉRŐL**

SZAKONYI KÁROLY

'56 október 23-dika 17 óra...

(A szerző személyes élményei alapján írt
Bolond madár című regényéből, amely
1989-ben, több mint harminc évvel
az október 23-ai események után jelent meg.)

Ha fél hatra a Nagykörúton akartam lenni, nem késlekedhettem: sietve összekaptam magam, nedves hajamat eligazgattam valahogy a párától vak tükörnél; bélyegeztem a kapuban, és futottam a villamoshoz. Még süttött a nap, a délutáni sugarak megcsillantak a rácsos ajtajú, magas kocsi üvegén. Az üzem a Gyáli úton volt, távol a centrumtól. Ötre járt, mire felkapaszkodtam egy zsúfolt villamosra a Nagyváradi téren. A Mária Terézia-laktanyánál átszálltam egy hatosra, de csak a Nemzeti Színházig jutottam el, ott már feltorlódtak a szerelvények; gyalog kellett folytatni az utamat. Alig lehetett előbb jutni a járdán – a Rákóczi úton is akadozott a forgalom, az útkereszteződésben derékszögben állva vesztegelt két villamos, vezetőik egymással diskuráltak a kocsik előtt –, csoportok gyűltek össze az Emkénélnél, a New York-ház előtt, néhol alig tudtam átvérődni az emberek gyűrűjén. Fellobogóztott teherautó vágatott, ahogy a mentőkocsik szoktak siettükben a villamossíneken, felkavarta a rozsdás port, a ponyvája alól kihajoló fiatalok valami nótát harsogtak, de a túlkölés meg az autó robaja elnyomta a hangjukat. Néhol pusztán néhány járókelő ácsorgott a járdaszélen, mint amikor kormányfői delegáció elvonulását várják kíváncsian, máshol felgyülemlt a nép. Az üzletekben árusítottak, vásárlók jöttek-mentek a boltokba. Nem lehetett ellenállni: az énekeszó, a nemzetiszínű zászlók lobogása, az áradat felpeszdtette a vért: lábak dobogásával dobolt ritmust a szív. Mentünk mi is a pincér után. Ahol közéljük értünk, az emberek azonnal helyet adtak, befogadtak.

Valaki bekiáltotta a jelszót: „*Függetlenség, szabadság, lengyel-magyar barátság!*” – százak és ezrek vették át, ismételte a kórus; azon kaptuk magunkat Valival, hogy mi is teli torokból kiáltjuk. Kéz a kézben mentünk, egymásnak vetett vállal, boldog voltam, hogy Vali ott van mellettem, de mindkettőnket elkapott a tömegből sugárzó hév is, még jobban összekapcsolódtunk. Elkézdtek a köztársasági indulót énekelni; a „*Szabadságot akarunk! Szabadságot akarunk!*” – ütemes kiáltásán felülkerekedett az induló szövege: „*Elnyomás, szolgasors, ez volt a rend ezer évig...*” Az ezer év helyett persze most mindenki az elmúlt esztendőkre gondolt. A járdákról folyamatosan a végeérhetetlen oszlophoz csatlakoztak újabbak és újabbak, üzletekből rohantak közénk, autóbuszokról, villamosokról ugráltak le az emberek. Ablakok nyíltak, taps és éljenzés fogadta a jelszavakat: „*Vesszen Rákosi! Vesszen Rákosi!*” Egyre merészebb szövegek hangzottak fel, egyre bátrabb politikai követelések. Aztán az ablakokba is kitűzött zászlók láttán: „*Kossuth-címert akarunk! Kossuth-címert akarunk!*” Valaki elrikkantotta magát: – Magyar zászlót! Magyar zászlót! Magyar zászlót! – És átvették a többiek is: – Magyar zászlót!

Valamelyik ablakpárkányon megjelent egy fiatalember, a publikum-

nak feltűnt, figyelték. Kimászott, s akrobata ügyességgel ollóval kivágta a csillagos népköztársasági címet a lobogó közepéből. Meglengette, lyuk tátongott a címer helyén. Tapsorkán üdvözölte a produkciót. Ujongás, éljenzés, taps.

„*Kossuth Lajos azt üzente, elfogyott a regimentje...*”

Így vonultunk tovább, tovább, végig a Nagykörúton a Rádió felé. Szorongattam Vali kezét, együtt énekelünk; csillogott a szeme, meghatottan tekintett rám, odahajoltam hozzá, megcsókoltam. Magához húzta a fejemet, aztán derüsen, boldogan folytatta a dalt.

„*Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!*”

Nem lehetett igazán felfogni, mi is történik velünk. Olyan volt, mint egy álom; mint amikor álmodban egyszer csak benne vagy az eseményben, de se előzmény, se történet, mégis tudod, hol vagy, kik vesznek körül, mit érzel, mit csinálsz. Magától értődő volt minden szó, hang, mozdulat. Önként és szabadon, a szabad akaratából cselekedett mindenki. Tíz- és százazrek. Kényszer és megalkuvás nélkül. Évtizedek, sőt egy évszázad csendje szakadt fel. Kinyílt egy erőszakkal leeresztve, lezárva tartott zsilip, s most zubogott szabad útján az állóvízzé kényszerített folyam. Sodródtunk a tömegben, de nem tehetetlenül, nem akaratlanul, ez a sodródás inkább *sodrás* volt, a hömpölygő folyam sodra, egységes, eggyé tartozó sodor a mindig is remélt, örökösen vágyott cél felé. A sokaságban szinte senki sem beszélt egymással, csak a tekintetek, a szemvillanások, a mosolyok találkoztak; tömeg még soha vagy csak nagyon-nagyon régen volt ilyen egyakarátú. Nem tudhattuk,

Szakonyi
Károly,
1956

ki mellett menetelünk, férfi, nő, ifjú vagy öreg, ismerős volt mégis, egymásban bízó.

Bezsúfolódtunk a Bródy Sándor utcába. Vali meg én majdnem a Puskin utcai sarokig jutottunk, de ott elakadtunk a falnál, a szűk utca megtelt, még a Múzeum-kert vasrácsán is kapaszkodtak, függtek, ücsörögtek az emberek. Már alkonyodott. Ahol álltunk, a ház földszinti ablakába a lakók kitették a készüléküket, hogy aki akarja, hallgassa majd Gerő beszédét. Időnként jelszavak röppentek fel itt is, szabad magyar Rádiót követelve, de lényegében csendesen várakozott a nép, eleinte nem tudtuk, mire. Később elterjedt a híre, hogy küldöttség ment a Rádióba tárgyalni az adás megszüntetéséről, a Gerő-beszéd megakadályozására. Mások azt mondták, hogy a tüntetők az épület átadását követelik. Aztán meg az járta, hogy fejesekeket visznek – vagy mentenek – ki a Rádióból, ezt kell megakadályozni; fel is bukkant egy tank, láttuk, valahonnan a Pollack Mihály tér felől csikorgott elő, azonnal tudta mindenki, hogy Gerőt hozta, mások a szovjet városparancsnokot emlegették, kósza hírek keringtek, de a tank ott forgolódott, tolatott az

épület körül egy darabig, az kétségtelen. Politikához értő férfiak magyarázták a közelükben állóknak, hogy semmi kétség, el kell foglalni a Rádiót, a nélkül semmit sem ér a forradalom. A középületek megszerzése elsődrendű taktikai feladat. Aztán megszólalt az ablakba kitett készülék, az új első titkár kellemetlen hangja. Nem sokat lehetett érteni belőle, mert a tömeg zúgott, sértő volt Gerő beszéde, egyesek követelték, hogy zárja el tulajdonosa a rádióját, mások hallani akarták a szöveget, de csak kevesekhez jutott el. Különben is mozgolódás támadt, onnan, ahol álltunk, nem lehetett tudni, mi történik a ház körül, szájról szájra járt, hogy szét akarják oszlatni a népet.

Nem tudtuk, mire várunk. Mellettünk egy fiatalasszony állt, karján a gyermeke elszundított unalmában; az asszonyt fárasztotta az ácsorgás, de nem ment haza. Látni és hallani akartunk mindent. Ám csak részletek jutottak el hozzánk. Aztán egyszer csak történt valami: a Múzeum körút felől néhány teherautó próbált behatolni az utcába. Katonai járművek voltak, ponyvátlan kocsik, a platóra állított padokon katonatisztek ültek. Tülkölve, lassan haladtak előre az autók a zsúfolt úttesten.

Végül elakadtak az embertorlaszban. Csendben néztük a jelenetet. A tisztek is némán ültek, a kocsi helyben járatták a motort.

Akkor aztán valaki elkiáltotta magát:

– Éljen a honvédség!

– Éljen, éljen! – vették át mások is. Majd ütemesen: – *Éljena-honvédség!* – Aztán: – *Élje-neka-tisz-tek!*

Zúgott az éljenzés. A tisztek lestek, láthatóan nem volt ínyükre az idejövétel. A fogadtatásra megkönnyebbültek, mintha megbeszéltek volna, egyszerre felálltak a padokról, lekapták tányérsapkájukat, s meglepődtek. Tapsorkán söpört végig az utcán, s egy új jelszó: – *Vélünk van a honvédség!* Éljeeen!

A tisztek felszabadulva nevettek, integettek. A teherautók megmozdultak, s mint egy visszapergetett filmen, kihátráltak az utcából.

Hírek jöttek-mentek; a Rádió kapuja előtt incidens támadt, azt mondták, a tüntetők be akarnak hatolni az épületbe. A tisztí egységek elvonulása meggyorsíthatja az eseményeket. Nem láttunk a kapuig. De a Puskin utcai saroktól erősen megnyomódott a sokaság; sikoltozás, kiabálás hallatszott, s hátrált mindenki.

A falhoz lapultunk, nehogy letiporjanak. Megpróbáltuk a gyerekes anyát is védeni. Végül megláttuk: egy szakasz ávéhás jött felénk a Rádiótól szuronysegezve, hosszú puskáikat ránk irányítva az utca teljes szélességében.

A tömeg felhördült.

Az emberek átkozódtak, de hátráltak. Hátrálni kezdtünk mi is. Egészen közel értek hozzánk, csupa fiatal fiú, vállvetve jöttek, eleven falat alkotva, idegesen, merev arccal, lassú léptekkel.

A tömeg kezdett kiszorulni az utcából. Az asszony eltűnt mellőlünk, én Valit takartam, sápadtan csimpaszkodott belém; rohadt érzés volt a mellünknek szegezett szuronyfalán. Az ávéhásoknak nem lehetett tűzparancsuk, de azért senki sem kísérelte meg a szembeszegülést, ha mégis lőnek, legelőbb öregek, asszonyok, gyerekek esnek el. Engedtünk, s kihátráltunk a Múzeum kávéházig. Ott aztán hirtelen szétvált a sokaság, s ollóba fogta a támadó szakaszt.

Útjavítás volt, s a járda mentén kis bazalt kockakövek álltak halomban. Abból kapdostak fel az emberek, s kezdték el vad szidalmak közepette dobálni a katonákat. Azok nem lőttek. Szétszéledtek, futott, ki merre látott. A ködöbálók utánuk. Villamoskocsi rekedt meg a Múzeum-kert előtt, ablakait bezúrták a vaktában hajigált kövek.

Odaát, az egyetem épülete elé egy rendőrszázad érkezett. Az emberek újabb beavatkozástól tartottak, de az egység, amint a természettudományi kar elé ért, pihenj állásba helyezkedett, s maradt rendezett sorokban.

– Maguk is a népre akarnak támadni? – szegezte a rendőröknek a kérdést egy akatáskás fiatalember. – Nem szégyellik magukat? A magyarokra? A saját vérükre? – Többen melléje gyűltek a járdaszélen, jelszavakat kiabáltak, csoportba verődtek, valaki elkezdte a *Szózatot* énekelni, az idősebbek könnyeztek. Láttam, a rendőrök feszengtek, némelyikük vigyázzba vágta magát a *Szózat* alatt. Amikor elcsendesedett a csoport, egy altiszt odaszólt nekünk:

– Nem kell félni, nem csinálunk semmit!

– Nem, persze! – mozgolódtak körülötte a társai is.

– Hát akkor miért vannak itt?

– Kivezényeltek, de nem avatkozunk be semmibe. Várjuk a visszarendelő parancsot, most rendezik a dolgot. Senkit sem bántunk...

Erre aztán megint az éljenzés, a taps meg a kórus: „*Vélünk van a rendőrség!*” A tömeg összegyűlt, éljenzte a rendőröket. Fiatalok vonultak csapatosan: – A Parlamenthez! – kiáltották oda nekünk. – Mindenki a Parlamenthez! Nagy Imre fog beszélni, gyereünk a Parlamenthez!

A hatalmas tér tele volt, alkonyat óta gyűltek már itt a népek, egészen a szélén, a Földművelésügyi közelében találtunk helyet. Mindenki várt, azt rebesgették, hogy Nagy Imre nemsokára kijön valamelyik erkélyre, s beszédet tart. Az ötvenháromban miniszterelnökké lett, aztán később leváltott, sőt a pártból is kizárt és oda csak a napokban visszavett

politikust akarta hallani mindenki. De a beszéd késett. Egyszer ugyan végigfutott a sorok között a hír, hogy valaki megjelent, talán Veres Péter, de senkit sem láttunk, semmit sem hallottunk. Valit fogtam magam előtt, átöleltem a vállát, a mellét, védtem a lökdösődéstől. A haja érte az arcomat. A jelszavak sokasodtak, egyre követelőbbek lettek. „*Nagy Imrere szavazunk, magyar kormányt akarunk!*”, „*Minden ország katonája maradjon a hazájában!*” és „*Vesszen Rákosi! Meg: „Aki magyar, velünk tart!”*”

És egyszer csak kialudtak a tér fölött a fények.

Sötét lett, vaksötét. Felmorajlott a tömeg, a moraj megreszkettette a levegőt. Aztán apró lángocskák lobbantak: gyufák, öngyújtók, majd nagyobb lángok: összesodort újságokból készítettünk fáklyákat, azokkal világítottunk. És felzengett a *Szózat*. Meg a *Himnusz*. Senki sem hagyta el a helyét, ismét és ismét felgyúltak a fáklyák.

Allítólag Nagy Imre jött ki az erkélyre; végigszárgulodott a tömegen a híre, hogy beszél, hangoskodás is támadt, aztán megint csend, egy szót sem lehetett hallani, legalábbis ott nem, ahol mi álltunk. Majd megint, mint valami távoli szél, amely viharrá nő: a tér elején belekezdtek a *Szózatba*. Sokan sírtak. Az egekig ért az ének. És akkor egyszer csak motorkerékpáros katonatisztek berregtek be az Alkotmány utca felől. Egy hadnagy mellettünk keringett a motorján, izgatott volt, rendelkezett: – A Rádióhoz! Mindenki a Rádióhoz! Lövök a népet! A Rádióhoz, emberek!

Mindenünnen ez hangzott: – A Rádióhoz! Menjünk a Rádióhoz!

Megmozdult az emberóceán. Teherautók érkeztek, sofőrök kiáltottak: – Ide, ide, emberek! Szálljanak fel! – Hova mennek? A Rádióhoz, emberek, a Stúdióhoz! [...]

*

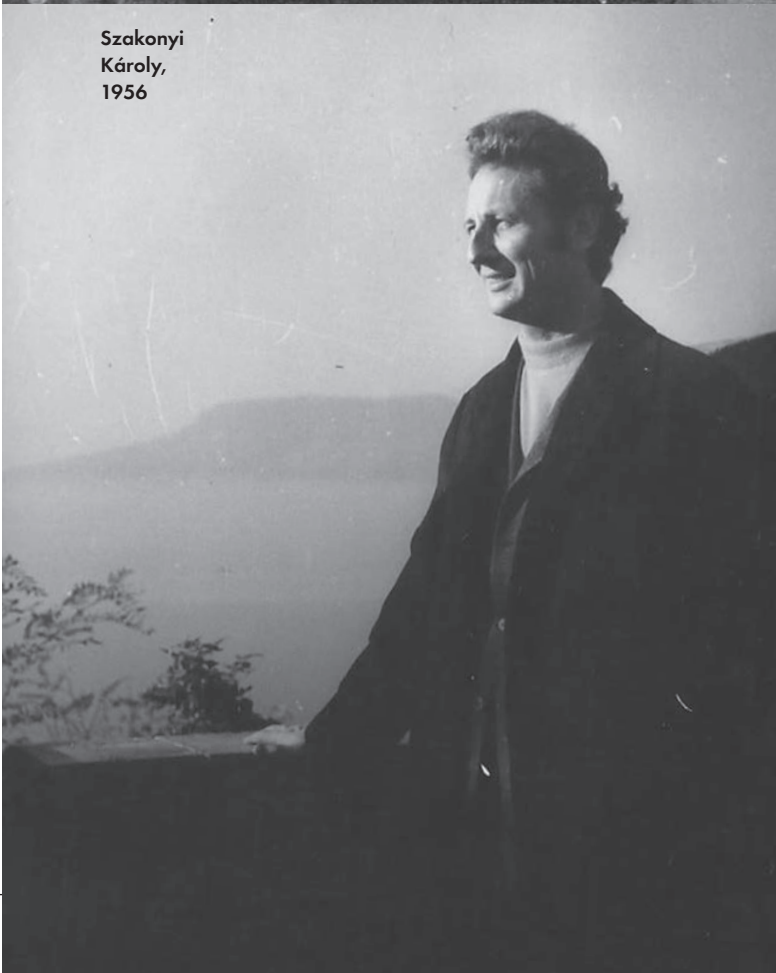
A Múzeum körúton, a kávéház előtt felborult teherautó égett, a ponyvája fekete füsttel lángolt, egészen a sarki erkélyig szállt a korom. A Pollack Mihály tér felől fegyverropogást hallottunk. Befutottam a Bródyba, de rögtön láttam, hogy hiába reménykedem, az utca kihalt volt, csak az egyik kapu alól lopakodott elő görnyedten néhány civil alak. Átsiettek a kert vaskerítéséhez, beleolvadtak a sötétbe. A fal mentén, mert nem sejtettem, honnan és hová süvíthetnek a golyók, visszavakodtam a világosságban úszó Múzeum körútra.

A tanár úr hajadonfőtt volt, panyókájára vetett nagykabátban, egy kopott lódenben, nyakán vastag gyapjúsál. Azonnal belém karolt, szabad kezével végigmutatott a nyüzsgő, feldúlt, lángoló utcán, mint egy hadvezér a csatatéren.

– Ez történelem! Tudja, hogy történelmet lát? Mert ez az! Isteni ajándék, hogy az ember in status nascendi lássa! Hosszú-hosszú időkig fognak erről beszélni, írni, vitatkozni, hazudozni, igazat mondani... Gyalázní fogják és dicsőíteni. De akárhogy is – el nem tagadhatják! Jól nézzen meg mindent! Jól jegyezzen meg mindent! Ön koronatanú! Koronatanú vagyunk, s ez nem kis dolog! Lássa, innen egy karnyújtásnyira, ott a kertben! Meg itt, körül, száztizennyolc éve ugyanilyen felhevült tömeg gyűlt össze! Tessék! Minden itt történt! És most megint! – Le s fel járt velem, karját karomba öltve, mint egy diákjával az iskolafolyosón. Lesi a közelben, a pontos időt mutató óra előtti rácsnak dőlve hallgatta az egymás szavába vágó szemtanúkat, akik az imént még a Rádiónál voltak. Ritka pillanat – hangsúlyozta a tanár úr –, ennek az országnak az életében ritka pillanat az ilyen. Mert pillanat! – Megállt, a szemembe nézett, hogy nyomatékot adjon a szavainak. – Ezek a mi történelmünkben csak pillanatok. Nem maradnak meg, nem *maradhatnak* meg, mert elveszik tőlünk, vagy, mert mi magunk elrontjuk. Tudja, miről kesereg Petőfi negyvennyolc március tizenhetedikén? Ti-zen-he-te-di-kén! Vagyis két nappal a nagy forradalmi egységmunkulat után. Hogy a Nemzetörségben finnyáskodik a magyar, a sváb, a rác, a zsidó, mert egyik ezzel, másik azzal nem akar egy seregben szolgálni. „Csuda egy vasárnapi nép vagyunk!” – kiált fel fájdalmában Petőfi. De tizenötödikén azért még gyönyörű volt minden. Ahogy ma este is. Ez itt, kérem, forradalom! For-ra-da-lom! – Ismét belém karolt, továbbvonszolt, nem zavarta az égő teherautó, a közben kivonult tűzöl-

Szakonyi
Károly,
1956

tókosci; mindketten átléptük a vászoncsövet, amelyet a sisakos tüzoltók fektettek le sebtiben a járdára. Vízugár zúdult a lángokra, sistergett a gőz, bűz csapott az orrunkba. Kisebb-nagyobb csoportok futottak át az úttesten, eltűntek a Múzeum-kert sötétjében, a lövések sűrűsödtek. Az öregúr csak magyarázott, úszott utána a vállára vetett lóden. – Mert, ugyebár, mi a forradalom? A nép spontán megmozdulása, hogy változtasson keserves sorsán. Olyan ez, mint a szerelem: előnti a szívet, az agyat a lángja. Láttá, milyen lelkes volt a tüntető nép? Mert ma azt érezte, hogy szabad! Szabad, s maga dönt... Micsoda mámorító érzés! Még ha az egész csak egy múltó pillanat is. Akkor sem hiábavaló! Kell a népek, a nemzetnek az ilyen pillanat, hogy becsülhesse magát. A forradalmat elronthatják, belebukhatunk, megbecsteleníthetik, de a pillanat mámora sohasem vész el...

Kiáltás szállt végig a Múzeum körúton, teherautók bukkantak fel a Kálvin tér felől. Ponyvás kocsik, egy egész konvoj. Éjfél körül járhatott, vagy el is múlt már tizenkettő, nem néztem az időt. Jöttek a teherautók, munkásokat hoztak, a kabinablakokon kihajoló férfiak nemzetiszínű zászlókat lengettek a sebes robogásban, s belesüvítették az éjszakába:

– Megjöttek a csepeliek!

Fáradt lettem; elindultam a Rákóczi út felé. A sarkon egy teherkocsi ponyvája alól fegyvereket osztogattak. Kaphattam volna, ha kérek. Fiatal fiúk, meglett emberek kapdosták el a puskákat, géppisztolyokat. Senki sem kényszerített senkit; olyannak tűnt az egész, mintha kenyeret adogattak volna le a sorban állóknak. Akit nem csábított a dolog, zavartalanul továbbment. Talán két óra lehetett, mintha valaki azt mondta volna, hogy mindjárt két óra, amikor megkérdeztem tőle, nem tudja-e, merről hallatszanak a lövések.

– A Rádiótól – mondta. Már halottak is vannak...

A közeli presszóban – ZENE, TÁNC, REGGEL NÉGYIG – még tartott a műsor. Kiszüremlett a szaxofon hangja meg a divatos táncdalénekes tenorja: „*Amado mio, szeretlek téged, mert mint a vulkán, úgy ég a szád...*”

A Baross téren autókat rekviráltak. – A forradalom nevében! – A pályaudvar környékén egyenruhás gyerekek csellengettek, a Rákóczi katonaiskola sötétkék uniformist viselő hallgatói, mindenkit az események felől faggattak, tanácsalanságukban nem tudták eldönteni, visszajenjenek-e mátyásföldi kollégiumukba, vagy mit tegyenek. Egy otrombán magas, kávészínű Dodge-ból felöltős, kalapos férfit szállított ki néhány síheder.

– De kérem! – tiltakozott a férfi. – Mit akarnak?

– A kocsi lefoglaljuk a nép nevében! – mondták a fiúk, hatan-heten bezúfolódtak az ülésekre, recsegték a sebességváltó fogaskerekek, amikor nekilódultak. A kalapos férfi döbbenetben állt az úttest közepén.

– Hiszen alig van benne benzin... – dadogta. Senki sem törődött vele. – Na de hát alig van benne benzin.

Átvágtam a téren; a Fiumei út elején egy teherautó körül néhány ember sürgölődött, a sofőrnek magyarázták, hogy hova akarnak eljutni. Kiderült, hogy a kocsi arra tart, amerre lakom, felkérkedtem én is. Kabintetőbe, oldaldeszkába kapaszkodtunk, arcunkba vágott a léghuzat, hideg volt a hajnal. De még nem virradt. Kiértünk a városból a Kerepesi útra. Rákosfalva után katonai csapatszállító autókkal talákoztunk, a parancsnoki kocsi lefékezett; sofőrünk is megállt.

– Mi van Pesten? – kiáltott fel hozzánk egy tiszt a nyitott GAZ-ból.

– Forradalom! – feleltük kórusban. Aztán: – Ne lőjenek! Nehogy lőjenek a népre!

– Rendben! – mondta keményen a parancsnok. Indulást intett, az autók felmorajlottak. Mind a belső kocsioldalhoz tömörültünk, s az elhaladó oszlop felé üvöltöttük:

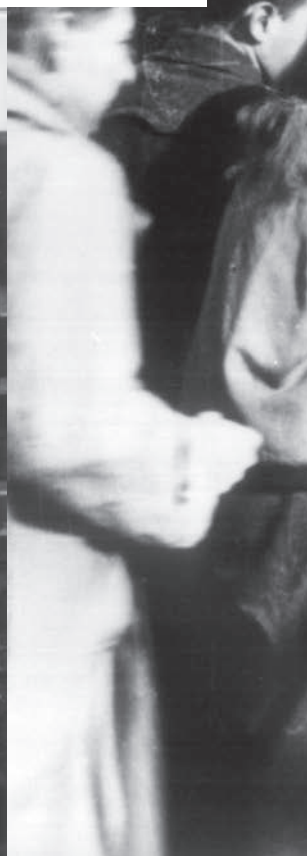
– Ne lőjtek, fiúk! Ne lőjtek senkire! Senkire se lőjtek, fiúk!

Eltűntek a sötétben.

Robogtunk tovább mi is. Nem tudtam, kik az útítársaim, ki a sofőr, de akárhik voltak is, barátoknak ismerősnek tetszettek mind ebben a hajnali ígérő éjszakában. ♦♦

SÁGHY ILDIKÓ

Az '56-os emlékév alkalmával „HOGY TISZTÁNAK A TISZTÁT MEGŐRIZZÜK”

Október 23-a közeledtével a Lyukasóra folyóirat is minden évben rendre megemlékezett valamiként az 56-os forradalomról. Most azonban, ünnepi pillanat lévén, hiszen a 60. évfordulón az egész ország a Magyar Szabadság Évét ünnepli, lehetőségünk nyílt arra, hogy eredeti dokumentumokban és személyes visszaemlékezésekben gazdag, exkluzív naplórészletek, valamint alkalmasint eddig még sosem közölt korabeli fotódokumentumok felhasználásával, kiváló szerzőink torokszorító, szubjektív hangú írásai révén, nagy terjedelmű, izgalmas különszámot adhatunk olvasóink kezébe. A Lyukasóra szerzői és szerkesztői részéről mi ezt örömmel tesszük. Miért is?

Lényegbevágóan fontosnak gondoljuk a mostani emlékévet. Elsősorban a fiatalok miatt, akik az évenként ismétlődő októberi retorikák fordulatain túl édeskeveset tudnak '56 igaz történéseiről, s ami legalább ilyen fontos, az ezt követő megtorlásokról, azok napjainkig ható következményeiről az éle-

tünkben. Tapasztalataim alapján mondom ezt: tavaly egyik ifjabb szerzőnket szerettem volna megszólaltatni '56-al kapcsolatban, ám ő meghökkenésemre azt válaszolta, hogy fontosabb dolgokkal szeretne végre foglalkozni. Respektálnom kellett az őszinteségét, de szíven ütött a dolog. És eltűnődtem azon: ha ő így látja 56-ot, vajon hogyan látják a nála is fiatalabbak? A huszonéves és harmincas generáció.

Aztán fontosnak véljük önmagunk miatt. Gondoljunk csak bele! Ünnepelethettük-e régebben szívből jövően, s ünnepeltük-e, akár a rendszerváltást követően valaha is úgy istenigazából méltón, súlyának megfelelően az 1956-os forradalmat és szabadságharcot? Bizony, nem nagyon. És nincsen mit csodálkoznunk ezen. Hiszen saját közelmúltunkban történt mindez. A nem is olyan rég elszenvedett méltánytalanságok és a sokak életét követelő meghurcoltatások, amelyekről számos magyar család tudna „magántörténelmet” írni, máig hatóan megszabták sok magyar család

sorsát. És ha nem ügyelünk erre, megszabhatják a közeljövönket is.

A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy nemcsak az áldozatok utódai élnek közöttünk, hanem a kommunista diktatúra égisze alatt jogsérel-

meket elkövetők, a honfitársaikkal szemben erőszakot alkalmazók utódai, vagyis a volt hatalmi elit haszonélvezői is. És ugyebár ők nem szívesen gondolna bele, s csak igen ritkán ismerik el közvetlen őseik rémtetteit. Inkább beállnak a füttyögetők közé. Lehet füttyögetni, persze, csak az a baj, hogy akik a 60. évfordulón az október 23-át ünneplő tömegben állva az ünneplők fülébe füttyögetnek – elnézve és nem tekintve a meggondolatlan balhézők tudatlanságát –, azok bizony, ad absurdum, kifüttyülik az én meghurcolt apámat is.

Nem riogatásnak szánom szavaimat, megint csak a saját tapasztalatomra hivatkozom.

A 90-es évek elejétől tizenöt éven keresztül éltem Budapesten egy hatodik kerületi, Eötvös utcai lakásban, légvonalban néhány méterre a hírhedt Andrassy út 60. számú épülettől. Az akkor még ott élő „öslakosok” közül néhányan suttogva intettek óvatosságra egy vitaközös lakógyűlésünk után, mondván, hogy akinek ellene mondtam a gyűlésen, az ávós tiszt volt az ötvenes években. Mert a házunkban és még néhányban a környéken akkoriban ávós tisztok szolgálati lakásai sorakoztak. Azt is állították, hogy föld alatti alagút vezetett tőlünk átlósan az Andrassy út 60., ma Terror Háza Múzeum pincéjéhez. S ezek közül a tisztak közül néhányan, de főként haszonélvező utódai, máig a környékünkön, közöttünk élnek.

Nem hisszük, amíg nem tapasztaljuk. Ki hitte volna, akár nem sokkal előtte is, a 2006 őszén zajló és az október 23-át megzavaró rendőri attakot, erőszakot. De menjünk kicsit vissza: ki hitte volna, ha valaki a hitlerizmus borzalmait előre megjövendöli? Hiszen józan ésszel elképzelhetetlen, ami mégis megtörténhetett. S ha igaz volt ez, mondjuk Hitlerrel kapcsolatban, miért gondoljuk, hogy ne lenne érvénye ma is? Teszem azt, az Európára zúduló migrációs özön kapcsán. A franciák már kezdik tapasztalni ezt a gyakorlatban is.

A gyors feledés, a szándékolt „emlékezetkihagyás” bölcsője lehet a jogsérelmek megisméltődésének, ezért kell hát emlékeznünk és emlékeztetnünk. A fiatalokat is, akik már alig látnak bele közelmúltunk magunkkal cipelt, sötét bugyraiba. Hogyan építkeznek tovább, ha a nemrég megesettek érdektelenek maradnak számukra? Milyen szempontok szerint választanak majd, ha dolgaink megkerülhetetlen folytonossága be sem kerül a szempontjaik közé?

„Emlékezzünk rá, akik ott voltunk, s emlékeztessük azokat, akik csak hallottak róla, mert még nem is éltek, mondjuk el nekik is! – írta Szakonyi Károly egy régebbi írásában. Emlékezzünk, s mondjuk el azoknak, akik nem lehettek jelen! Mondjuk el nekik!”

Az idők szava most arra int: nem lehet

elégyszer emlékeznünk minderre. Nem elég terjedelmes, történelmi munkákban megörökítenünk, vagy porosodó tanulmánykötetekbe zárva a könyvespolcokon tartanunk mindezt. Tartsuk ébren, s írjuk meg újra és újra, ami velünk történt! Mint ahogyan most, a 60. évfordulón, amikor erre alkalmat kaptunk.

Albert Camus *A magyarok vére* című írásában azt kérdezte Európa és a nagyvilág gondolkodó polgáraitól: vajon méltók vagyunk-e ennyi áldozatra? S erre a kérdésre a ma élő és gondolkodó magyaroknak is válaszolnunk kell. Forradalmunk emlékéhez akkor lehetünk hűségesek, s emelkedő nemzeté is akkor válhatunk, ha megpróbáljuk feltámasztani és védelmezni vértanúink szellemi-politikai és erkölcsi hagyatékát. A 60. évfordulón éppen erre kaptunk lehetőséget.

Nagy László szavaival fejezném be mostani tünődésemet, hisz nála jobban úgysem tudnám megfogalmazni. „Az a dolgunk barátaim, hogy tisztának a tisztát megőrizzük és oltalmazzuk a múlt időben”. ♦♦